

СЪВРЕМЕННИЯТ ТЕРОРИЗЪМ - НЕГАТИВЕН ФАКТОР В ЕВРОПЕЙСКАТА СРЕДА ЗА СИГУРНОСТ

доц. д-р Йордан БАКАЛОВ,
Нов български университет

Assoc. Prof. Yordan BAKALOV, PhD
New Bulgarian University

Резюме: Събитията в последните години показаха, че една от най-големите заплахи и предизвикателство за човечеството е тероризма, а войната срещу тероризма е нов вид война. Война, която се води от нов вид участници с различни методи и средства за воюване. Война, в която е въввлечено и реално участва цивилното население. Насилието, заплахата от насилие и способността за извършване на насилие е равно на тероризъм.

Ключови думи: среда на сигурност, национална сигурност, насилие, тероризъм.

Summary: Events in recent years have shown that terrorism is one of the greatest threats and challenges to humanity and the war against terrorism is a new kind of war. War waged by a new type of players with different methods and means of warfare. A war, in which civilians are involved and actually participate. Violence, threat of violence and the ability to carry out violence equals terrorism.

Keywords: security environment, national security, violence, terrorisme.

Средата на сигурност във второто десетилетие на XXI век е значително променена в сравнение с предходните десетилетия. Това се отнася както за средата на сигурност на света и на региона така и за средата на вътрешна сигурност на Република България.

Специфичен момент, който е в пряка връзка със сигурността на страната ни е, че нейното относително тегло в международните отношения е сравнително малко, но веднага следва да се отбележи, че процесите и тенденциите в съвременния свят ни засягат не по-малко от другите участници в него, а в някои отношения нашите проблеми са дори по-сложни за разрешаване от тези в други страни. Например, след атаките в Париж и Брюксел Европейският съюз е изправен пред сложни и трудно преодолими препятствия за създаване на единна мрежова сигурност. Когато става въпрос за борба с международната престъпност и тероризма, отделните страни членки на организацията имат различни приоритети, ресурси и нива на компетентност. Големите държави като Франция, Обединеното кралство и Германия имат значителен опит в борбата с тероризма и достатъчно човешки и материални ресурси, за да поддържат добре работещи разузнавателни и антитерористични агенции. Това не е вярно за по-малките страни, с по-малко опит и по-малки бюджети, и още по-малко по време на икономически кризи, когато правителствата на малките държави трябва да балансират между необходимостта за финансиране на системите си за сигурност с постоянните дефицити.

Позитивните фактори на средата за сигурност имат важна роля в нашата политика за сигурност. Тяхното отчитане е задължително при изготвянето на политиката. Сред позитивните фактори са стабилността на европейския регион, принадлежността на страната ни към семейството на демократичните държави, наличието на световни мрежи в икономиката, в информацията и разбира се в различни сфери на сигурността, необратимостта на демократичните процеси у нас.

Средата на сигурност обаче е особено важна за политиката за сигурност със своите вредни въздействия. Те са тези, които следва да се отчитат, да се анализират, те са тези, на които следва да се подготвят адекватни отговори и в крайна сметка да се контролират. Трудно е тези въздействия да се подреждат по степен на значимост, поради което в статията се следва честотата на тяхното споменаване в публичното пространство, което не означава непременно степен на интензивност.

Негативен фактор в световната среда за сигурност е съвременният тероризъм. Събитията в последните години показаха, че една от най-големите заплахи и предизвикателство за човечеството е тероризма, а войната срещу тероризма е нов вид война. Война, която се води от нов вид участници с различни методи и средства за воюване. Война, в която е въввлечено и реално участва цивилното население.

Според много анализатори, особено след терористичните актове в Европа, тероризмът и ислямския фундаментализъм заемат едно от първите места на заплахите за всяка държава, както и на глобалната сигурност. Прояви на терор се наблюдават от много години, на нашето съществуване. Разглеждането на цивилното население като военна мишена, за да се тероризират цели нации, е един от най-старите методи за водене и печелене на воини.

„Върхът“, на действията на терористичните групи се постига през седемдесетте години на миналия век, както в Палестина - многообразие от терористични организации, Германия - „Баадер-Майнхоф“, Италия – най-действената „Червените бригади“, и т.н.

В края на двадесети век и началото на двадесет и първи век, благодарение на глобализацията на световната информационна мрежа и напредъка на нашата цивилизация, като че ли точно от глобализацията и развитието на обществото, най-много се възползват терористичните мрежи, защото извършването на терористичния акт, може да от текне във всяка точка на Земята и да постигне своя психологически ефект. Изпитвайки страх, голяма част от хората не взимат адекватни решения, допускат грешки и се ръководят от грешни принципи.

За това е необходимо обществото да подобри ,своите способности да се съпротивлява на тероризма. Разбираемо е противодействието на м.н. тероризъм да не е лесно, така както не е лесно противодействието на криминалната престъпност.

Религиозният тероризъм, може да се окаже по-труден за противодействие, защото се ползва със симпатиите на по - широки слоеве от младото население. Ислямът е много по авторитарна и йерархична религия в сравнение с другите религии, защото се противопоставя на прокарването на демократични идеи за правата на отделната личност.

Според професор Карш от Кралския колеж в Лондон: „Участието в усилията за изкореняване на другите религии, може да се смята за интегрална част от опитите на

мюсюлманите за постигане на личностна себе изява. В ислямските общества не съществува стремеж към демокрация, присъщ на западните народи, така че всеки опит за налагане на подобна система рискува да се сблъска с недоволството на масите и да се разглежда от местното население като вид неоимпериализъм или налагане на съвременните модни течения“.

Разликите между християнските и мюсюлманските религии се свежда до това, че обществата които ги изповядват са на различен етап от своето развитие. За голямо съжаление управляващите на мюсюлманските държави в повечето случаи водят изолационистична политика, което води до трудното възприемане на „цивилизационните закони,, от техните общества.

Влиянието на екстремистите организации и терористични групи за съществуването на т.н. „терористи самоубийци,, е водещо. Особено въздействащо е това влияние сред хора, които имат ограничени, фанатични и непълни представи за съществуващите религии и крайни философски концепции, които имат ярко изразено негативно отношение към политическите модели, към отделни държави или групи страни.

Идеологията на екстремистките организации е една сложна смесица от обещания за по-хармонично съществуване, чрез премахване на посочения враг и спасение на душата след смъртта. Такава идеология много лесно намира почва сред хора, които се намират в състояние на криза, лесно се поддават на екстремистки внушения и по този начин се стремят да преодолеят душевната си болка. Обикновено такива хора възприемат "другарите" си, като по-добрата част на заобикалящото ги общество, имат обща идея, обща цел и могат да използват всякакви средства за постигането и. Участниците в терористични групи могат да се доверят единствено един на друг, тяхната обвързаност ги откъсва от обществото, те си взаимодействат в затворена общност. Изолацията и възприятието на враждебно обкръжение засилват споделените убеждения и правят вярата в каузата безапелационна. Особеното на тези групи са фиксацията към лидера, който за тях е духовен и религиозен авторитет. Примерът на подражание на духовния водач в исляма оказва значителен ефект върху психиката на последователите, както и на тези които са в началото на развитие на възгледите си относно исляма и терористичната дейност.

Неправилно е да се смята, че всички ислямски екстремисти си приличат по мотивите на поведение. Важно е да се разбере, че в началния етап на оформяне на личността и емоционалното състояние, в съчетание с насилието сами по себе си не са достатъчни за формиране на екстремистка личност до степен да извърши самоубийствен терористичен акт без мотивационния компонент. Интересното, което може да се отбележи е, че лидерите на терористичните движения до Ал-Кайда набираха съмишленици от собствените си държави, а сега се набират единомишленици от цял свят.

Насилието, заплахата от насилие и способността за извършване на насилие е равно на тероризъм. Не е необходимо насилието да бъде извършено напълно т.е не означава, че имаме тероризъм само тогава, когато актът е извършен, за насилие говорим и когато е налице готовност за извършване на насилствен акт. Когато хората

очакват в страх атентатът да бъде извършен. Типичен пример са атентатите които се извършиха на 13 ноември в Париж.

Изводът, който можем да направим от това е, че влиянието на терористичните актове не се свежда единствено до броя на жертвите, а и до всяване на страх сред населението.

Всеобща констатация е, че съвременният свят е изправен пред заплахата от международен тероризъм. Той е дело преди всичко на екстремистки групи, които много често застават зад идеите на фундаменталисткия ислям. Основна причина за активизирането на фундаментализма се дължи на наличието на преобладаващо население в младежка възраст, в чието поведение са характерни активност, бунтарство и дори агресивност. Полученото образование е далеч под нивото на усилията, които се полагат за неговото масовизиране. Ключът за разпространението на тероризма е въздействащата идеология, подкрепата на местното население, слабите афганистанска, иракска и сирийска армии, силата на терора и подходящо финансиране и въоръжение са в основата на успеха на ислямска държава. Чрез обявяването на халифат, принуждават всички от ислямския свят, да ги подкрепят, в противен случай са заплашени да бъдат посочени като вероотстъпници. Халифата е „пирамидално„ изградена полицейска държава, подчинена на насието и страха. Употребата на термина за радикализацията на мюсюлманското население е сравнително нова, започна да се употребява масово след 11 септември. Радикализацията дава възможност да погледнем на терористите като отделни индивиди които са недоволни от собствената си реализация, липсващата им интеграция в обществото или стремежа им, към лична значимост, като за всичко това са готови да предприемат насилствени действия. Някои от основните мотиви за радикализацията са:

1. Обработване чрез радикална идеология и трансцендентални ползи. Водещ мотив за радикализацията са ползите, които ще се получат в отвъдния живот, заради богоугодните действия в този живот. Ако тези ползи като катализатор за радикализацията могат да бъдат оспорени, то влиянието на ислямистката идеология е несъмнено. Извършителите на терористични атаки са били под влияние на радикални имами или са посещавали джамии, в които са се разпространявали радикални идеи.

2. Несправедливо отношение към мюсюлманската религия. Един от водещите мотиви е, „убеждението„ че мюсюлманската религия е несправедливо репресирана от демократичния свят. Това е свързано с разликите в поколенията емигранти и много по голямата радикализация на младото поколение, което е родено там.

3. Отдаденост на героизъм, романтика и политическа кауза. Сред младото поколение мигранти се открива желание за постигане на обществен идеал, героизъм и жажда за романтика. Част от привлекателността на ИД се дължи на представянето на обществения идеал за изграждането на един нов свят.

4. Враждата към шиитите. Според изявления на лидери на ИД, най-големият враг са шиитите. Враждата между сунити и шиити доведе до жертви от едната и другата общност.

5. Икономика и благосъстояние. Неплащането на данъци и обещание за благосъстояние.

б. Желание за реализация, психични проблеми. Във всеки военен конфликт има хора, които търсят военна реализация.

Радикалният ислям играе роля на колективен отдушник и ясна алтернатива на индивидуалния избор. Мюсюлманинът приема подчинението спрямо управника като свое задължение. В противен случай той ще допусне грях, равен на престъпление. На практика ислямският фундаментализъм се оказва част от невидимия фронт, чиято демаркационна линия не съществува.

Провежданата от Европейския съюз политика за мултикултурализъм доведе до увеличаване на мюсюлманското население, което се оказва податливо на манипулацията провеждана от ислямистите. Терористите имат подкрепа от местните и това е разкрито в хода на следствените дейности в Сен Дени след терористичните нападения в Париж през ноември м.г. По принцип, всекидневният живот в Сен Дени и в други предградия е свързан с известен риск, което позволява на потенциалните терористи да се слоят с тълпата, да се укрият в среда, където царят мълчание, взаимна отговорност и всесилна религия.

Тези групи действат в мрежи и често са готови да извършват самоубийствени терористични актове, както и атентати с използване на химически, бактериологични и радиологични оръжия. Съществува заплаха от терористични атаки срещу важни елементи на националната критична инфраструктура, както и заплаха от електронни атаки. Улесняващо обстоятелство за съвременните терористи е високо развитата комуникационна среда в съвременния свят, която позволява достъп до нужната им информация и координиране на действията им по начин, непознат в миналото.

Трите основни елемента на терористичната дейност са политическа мотивация, насилие и организация на действията. Политическата мотивация е тази, която отличава тероризма от криминалната и организираната престъпност. Целите на тероризма винаги са политически, а на организираната престъпност са винаги икономически. Пресечната точка между тероризма и организираната престъпност може да бъдат финансовите средства, придобити по престъпен начин. Характерно за тероризма е и това, че те действат нелегално под добре организирано прикритие. Тероризма служи за политическа изява на терористите, независимо от мотивациите им; (идеологически, религиозни, етнически). Много често самите терористи създават собствените си каузи. Тероризма винаги си поставя като основна стратегическа цел именно властта, да господства и подчинява, да сплашва и да контролира и като краен ефект да предизвиква политически промени. Затова насилието е условие без което терористите не могат да изградят нито стратегията си, нито тактиката си.

Когато говорим за съвременните форми на тероризма, не можем да не забележим, че терористичните атаки в Брюксел, са извършени по начин, подобен на терористичните атаки в Париж: нечовешки в своята форма, и чудовищни в своето съдържание. Те показват, че терористите на ислямска държава притежават не само собствен почерк, но и силата и желанието да проведат верига от подобни експлозии в Европа. Основните характеристики на съвременните терористични атаки се различат от по-рано извършените. Актове на тероризъм са извършени от млади хора основно араби, някои от тях родени в Европа, но с арабски корени, а не на атентатори самоубийци.

Актовете на тероризъм са извършени срещу цивилното население на страните, които участват в борбата срещу ислямска държава.

Атаките не са отделни единични акции. Те са поредица от атаки и са извършени с основна цел сплашване на населението и създаване на обща атмосфера на очаквани нови експлозии. В Париж на 13 ноември 2015 година, това са серия от почти едновременни терористични атаки: експлозия в близост до стадион "Стад дьо Франс", показан разстрел на гостите в няколко ресторанта и вземане на заложници в концертна зала "Батаклан". Резултатът е очакван и е интерес на терористите, властите въведоха извънредно положение в страната, а хората в Париж чака в страх нови терористични атаки. Денят на атаките (петък) не е избран случайно, това е времето на максимално струпване на хора. Терористите са разделени в три групи, всяка от които има своя собствена цел. В резултат на терористични атаки загинаха 130 души, ранени са повече от 350 души. В Брюксел почеркът на терористите е сходен: терористичните актове са извършени на няколко места в столицата на Белгия - два на международно летище Завентем, едно в станцията на метрото Малбек. Една (четвърта) експлозия е обезвредена. Според първите оценки в резултат на атаките загиват 31 души, 250 са ранени. В новият почерк на терористите се откроява желанието им да се създаде и разпространява обща паника, да се създаде в хората усещане на очакване за нови бъдещи атаки. Ефектът е постигнат. Белгийският кризисен център препоръчва след бомбените атентати гражданите да не излизат от домовете си, персоналът на някои институции е посъветван да не напускат офиса е др.

Последните две години агентурата мрежа на Ислямска държава работи много по-професионално. Макар, че продължават да се използват терористи самоубийци, организаторите участващи в атаката съхраняват своя живот с цел организиране на нови атаки.

Страната ни се намира в зона на доскорошни кървави конфликти, поради което в региона продължават да съществуват потенциални огнища на напрежение на националистическа, етническа и религиозна основа, които при определени критични обстоятелства могат да генерират терористични атаки.

Въпреки това Република България не е пряка цел на международния тероризъм. Но страната ни има своята активна позиция в международните усилия в борбата с тероризма, поради което не може да се смята за застрахована от неговите жестоки прояви. Без да има стратегически характер терористичната заплаха е сред най-сериозните заплахи, пред които сме изправени.

Като заключение от представянето на средата на сигурност може да се каже, че промените в нея, нейната динамика имат взаимосвързан и взаимозависим характер. Но тези връзки са изключително сложни и многостранни, при това се намират в непрекъснато движение. Политиката за сигурност на Република България зависи преди всичко от развиването на способност за следене на промените в средата на сигурност в реално време, в нужната дълбочина и взаимна свързаност. Комплексното въздействие върху нашата сигурност изисква комплексен отговор и силен капацитет за операционен анализ и вземане на ефективни решения.

Политиката за сигурност следва да дава адекватни отговори на основните предизвикателства пред сигурността. Нейното предназначение е да осигури

възможности за съгласувана реакция на непрекъснатите промени в средата на сигурност, както и ефективно, изпреварващо управление на промяна в системата за сигурност. Доброто управление в системата за сигурност е основно изискване за защита на интересите на гражданите, обществото и държавата.

Основни елементи на политиката за сигурност са втората основна част на политиката за сигурност. Те съставляват отговора на предизвикателствата, заплахите и рисковете произтичащи от средата на сигурност в нейните две измерения – външно и вътрешно.

Основният, интегриращ елемент на политиката за национална сигурност на Република България следва да бъде изграждането и поддържането на оптимално функционираща система за национална сигурност, която да работи в тясно сътрудничество с НАТО, ЕС, ООН, ОССЕ и с другите международни институции.

Такава система за национална сигурност следва да бъде основана на партньорството на държавата, местната власт, организациите и гражданите, да се ръководи оперативно на базата на единна комуникационно-информационна среда, почиваща върху интегрирана информационна система с нужната периферия от индикатори, пораждаща способности за предлагане на обработена информация и управленски решения. Системата за национална сигурност трябва да следи в реален мащаб на времето състоянието на средата на сигурност, както и своето собствено състояние, като реагира адекватно и своевременно на промените в тях.

Този основен интегриращ елемент е редно да не бъде интерпретиран в аспекта на идейните различия на основните партии в Република България, поради очевидно необходимия национален характер на подобна система. Освен това система от този тип, с непрекъснато действие в променяща се среда, се нуждае от висока степен на приемственост, когато се сменя една или друга власт в страната, което е още един аргумент в полза на нейния по възможност надпартиен характер.

Системата за национална сигурност е инструментът на политиката за сигурност, който следва да дава адекватния отговор на въздействията на средата на сигурност.

Политиката за сигурност се реализира в системата за национална сигурност, но в себе си политиката съдържа цял ред обособени елементи, чрез които тя отговаря на въздействията на средата.

Антитерористичният елемент на политиката за сигурност е един от основните. Вярно е, че в структурите за сигурност Република България създаде и развива сили за борба с тероризма. Широко е разгърната изследователската и практическо-приложната работа по изучаването, анализа и разработването на противодействието на съвременния тероризъм. От началото на века българската научна мисъл в сферата на сигурността е силно ангажирана с този тип изследвания. Изучаването на тероризма, на неговите прояви и противодействието му е съществена част от тематиката в редица висши учебни заведения, където се обучават както български, така и чуждестранни студенти.

Също така в страната се развиват способности за антитерористична защита на българските военнослужещи, полицаи и граждански лица участващи в мисии по установяване и поддържане на мира в конфликтни точки по целия свят. В тези мисии българските представители са подложени на относително по-висок риск от терористични атаки, в сравнение с гражданите на територията на Република България.

По тези въпроси нашата страна е в тясна връзка и в сътрудничество с други страни, които са наши съюзници и партньори за подпомагане на антитерористични акции в чужбина. Република България е член на коалицията на желаещите и в това си качество взе и продължава да взема участие в установяването на демократични условия в Ирак. Страната ни участва в подкрепа на законното правителство на Афганистан и допринася за намаляване и преустановяване на дейността на терористичните мрежи в тази държава.

Намирайки се относително настрана от преките терористични заплахи Република България следва да бъде ориентирана към няколко основни насоки.

Първата от тях е да се поддържа непрестанна активност на анализаторите, на разузнавателните и на полицейските служби, за да има страната висока способност за откриване и неутрализиране на терористични акции на територията на Република България. Следващата насока е да се поддържат и развиват държавните граници, като важен орган на националната сигурност и бариера срещу проникването на терористични мрежи и групи на територията на страната, а по този начин и на територията на Европейския съюз. Прилагане на високотехнологични средства за контрол на границата, както и развитие и усъвършенстване на национална идентификационна система.

Друга насока е подготовката на страната и на населението за подобряване на способността ни да се справяме с последиците от терористично нападение, като успоредно с тази подготовка да се обърне вниманието на държавата и на нейните партньори в лицето на частния сектор, отделните граждани и местната власт към подобряване на защитата на уязвима обществена инфраструктура и интензивно посещавани обществени обекти и места, като се подобри тяхното планиране, изграждане, пряка защита и контрол, както и снабдяването им с необходимите критични запаси в случай на криза и в частност на терористична атака. В дейностите по защитата от терористичен акт следва да се ангажират всички институции, власти и групи хора, да се включи населението на страната, представителите на практикуваните религиозни култове у нас, медиите. За целта е необходимо да се създадат правни условия за широко участие и за съвместни действия в интерес на борбата срещу терористичната заплаха.

В тази връзка е и следващата насока, а именно да се развива правната уредба отнасяща се до борбата с тероризма, така че да се постига нужната оперативна свобода на антитерористичните действия, но без да се стига до превишаване на правомощия, които да не допуснат нормалния живот на обществото.

Накрая, естествено е да се осигури нужното финансиране на тези дейности, да се поддържат тесни съюзнически отношения, както в зоните на нашето участие в регулиране на конфликти, така и съюзния формат на нашите отношения и разбира се да продължава изучаването на тероризма и набеязване на мерки за противодействието му, като акцентът да се поставя все повече върху превенцията, свързана с разкриване на антихуманния заряд на екстремистките идеи, както и върху усилията, които Република България реално полага за подпомагане на нормалния живот в зоните на конфликт, поразени от екстремистките действия.

Използвана литература:

1. *Common Foreign and Security Policy - CFSP*
2. *European Security and Defense Policy - ESDP*
3. Тагарев, Т., *Отбранителна политика, обхват, основни компоненти и зависимости /Международни отношения, 36,2007, №1-2, с. 143.*
4. Танев, Т., *Истинската независимост се гарантира от доброто управление/Гласове, № 38,2008 г., с. 8.*
5. *Smith S. The Self-Image of a Discipline: A Genealogy of International Relations Theory // Theory of International Relations Today. Ed. by Steve Smith and Ken Booth. Cambridge, 1995., p. 19.*
6. *Waltz, K.N., Theory of international Politics, ed. Addison-Wesley, Reading,1979.*
7. Бахчеванов, Г. *Малката държава в началото на XXI в., Военен журнал, 2005, № 2, с. 62-76.*
8. Георгиев Хр. *Принципи на изграждане и функциониране на специалните служби. Особенности на гражданския контрол. Научен доклад на международна конференция, организирана от Балканския форум по сигурността. С., 2004, Публикувана в: "Разширяването на НАТО – повишаване на сигурността и защита на личността"*
9. Бахчеванов, Г. *Необходим ли е на Европа „нов“ съюз за сигурност в борбата срещу тероризма. Пловдив, ВУСИ, 2016.*
10. *Гилен Шеврие. Животът във френските „Моленбеци“. 2016. <http://www.memoriabg.com/2016/04/06/v-francia-sa-poseti-semenata-na-grajdanskata-voina/>.*
11. *Efraim Karsh. Islamic Imperialism: A History (Yale University Press, 2006). https://books.google.bg/books?id=8Rw0NokDzkC&redir_esc=y*